

NĚMECKÉ ŘÍŠSKÉ MAPY (KARTE DES DEUTSCHEN REICHES), EINHEITSBLATT, GROSSBLATT 1 : 100 000 Z ÚZEMÍ ČESKÉ REPUBLIKY

GERMAN GENERAL STAFF MAP (KARTE DES DEUTSCHEN REICHES) 1 : 100 000 FROM THE TERRITORY OF THE CZECH REPUBLIC

Peter Mackovčín, Martin Jurek

Univerzita Palackého v Olomouci, Přírodovědecká fakulta, Katedra geografie, 17. listopadu 12, 771 46 Olomouc, peter.mackovcin@upol.cz, martin.jurek@upol.cz

Abstrakt

Původními německými mapami 1 : 100 000 (Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000) bylo koncem 19. století pokryto nynější území ČR pouze díky přesahům hraničních listů a později díky soutiskům označovaným jako Einheitsblatt. Po zániku Česko-Slovenské republiky v roce 1939 vydal Zeměpisný ústav Ministerstva vnitra Protektorátu Čechy a Morava černobílé mapy 1 : 100 000 označované jako Großblatt. V letech 1944–1945 byly černobílé Einheitsblatt a Großblatt nahrazeny novou, pětibarevnou edicí Großblatt (Ed 100). Vlastním výzkumem se podařilo zjistit, že z území ČR bylo zhotoveno a vytištěno 15 barevných mapových listů (Großblatt Nr. 127–128, Großblatt Nr. 402–421 a Großblatt Nr. 430–432). Vydávaly je jak civilní, tak i vojenské složky.

Klíčová slova: Mapa Německé říše – Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000, Německá říšská mapa – Einheitsblatt, Großblatt

Abstract

The original map of the German Empire 1 : 100 000 (Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000) that was produced at the end of the 19th century covered the current territory of the Czech Republic only thanks to its extension beyond German state borders and later because of the production of combined maps in the so-called Einheitsblatt edition. After the demise of the Czecho-Slovak Republic in 1939, the Geographic Institute of the Ministry of the Interior of the Protectorate of Bohemia and Moravia issued a set of black-and-white maps 1 : 100 000 known as Map of the German Reich (Reichs Karte), Großblatt edition. In the years 1944–1945, the black-and-white Einheitsblatt and Großblatt maps were replaced by a new, five-colour edition of Großblatt (Ed 100). By means of archival research it was possible to find that 15 colour map sheets were made and printed for the territory of the Czech Republic (Großblatt Nr. 127-128, Großblatt Nr. 402-421 and Großblatt Nr. 430-432). They were issued by both civilian and military (OKH des Heeres) topographic services.

Key words: Map of the German Empire – Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000, Map of the German Reich – Einheitsblatt, Grossblatt

ÚVOD

Ve druhé polovině 19. století vedle Rakouska-Uherska mohutněl další státní útvar, a to Německo. Kromě mnoha jiných pokrokových změn se v tomto období tvořily mapy Německé říše 1 : 100 000 (Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000 – KDR). Vytvářeny byly v období 1878–1945 (ÚAZK, 2012; Landkartenarchiv DE, 2014; mapywig.org, 2014). Od původních menších mapových listů ~28×35 cm se postupně přešlo na velkoformátové listy ~56×70 cm.

Počátkem 20. let dvacátého století postupně docházelo k tvorbě soutisků čtyř map Německé říše (Zusammendruck). Byly označeny jako Říšská mapa (Reichs Karte) – Einheitsblatt. Vydavatelem byl Říšský zeměměřický úřad v Berlíně, dále Saský zeměměřický úřad, Bavorský zemský zeměměřický úřad a Topografický ústav württemberského ministerstva vnitra (Herausgegeben Reichsamt für Landesaufnahme, Berlin mit der Zweigstelle Landesaufnahme Sachsen, der Topographischen Zweigstelle des Bayerischen Landesvermessungsamts und dem Topographischen Büro des Württembergischen Innenministeriums). V daném souboru se začaly ve 30. letech používat také mapy cizích topografických služeb.

Od poloviny 30. let dvacátého století se vedle říšských map Einheitsblatt vytvářela další mapová sada říšských map s označením Großblatt (Reichsluftfahrtministerium, 1941). Vydavatelem byl Říšský zeměměřický úřad v Berlíně – Herausgegeben Reichsamt für Landesaufnahme, Berlin (výrobní kód je D 2500). Mapové listy Großblatt na území Německa bez připojených území na východě byly jak černobílé, tak pětibarevné. Autoři předpokládají, že od roku 1943 začaly mapy využívat německé vojenské jednotky (OKH des Heeres) a vydávaly je pod označením německé vojenské mapy (Deutsche Heereskarte) (OKH 1944a, 1944b). Existuje řada provedení, která byla postupně upravována až k 20 variantám (mapywig.org, 2014). Na úpravách pracovaly jak civilní, tak vojenské kartografické útvary. V rámci vojenského zpracování Deutsche Heereskarte existují až 4. vydání (Ausgabe 4). Poslední černobílá a také pětibarevná vydání map byla tištěna ještě v dubnu 1945. Po kapitulaci Německa v květnu 1945 byla většina prací zastavena. Říšské mapy Großblatt byly po válce využívány spojenci především v okupovaných západních teritoriích značně redukováného území Německa a jejich používání bylo ukončeno v roce 1954, kdy je nahradila nová

topografická mapa 1 : 100 000. V průběhu druhé světové války vydali spojenci (Anglie, USA) péčí Válečného úřadu (War Office) sadu německých map (Germany 1 : 100 000 series) pod číslem 4081 (War Office, 1944). Většinou se jednalo o říšské mapy Einheitsblatt, méně o Großblatt. Americká armáda vydala po skončení války sadu s označením Germany_series M641 (GSGS 4416) zahrnující území poválečného Německa bez území odstoupených SSSR a Polsku, a dále bez prokazatelně zpracovaných částí Československa, Rakouska a Maďarska z let 1944–1945 (Taylor, 1956).

METODIKA A VÝSLEDKY

Autoři využili historické metody výzkumu v archivech Českého úřadu zeměměřického a katastrálního v Praze, Vojenského geografického a hydrometeorologického úřadu generála Josefa Churavého v Dobrušce, Topografického ústavu plukovníka Jána Lipského v Banské Bystrici a v soukromých sbírkách. Dále použili podklady z webové aplikace mapwig.org (2014). Následně bylo vyhodnoceno pokrytí České republiky jak černobílými, tak barevnými mapami Německé říše a Říšskými mapami 1 : 100 000. Kromě tří listů v západních a severních Čechách došlo na území Protektorátu, v severní části Alpské a dunajské říšské župy, Slovenska a okupovaných území části horních Uher Maďarskem k vyhotovení soutisků 4 původních map -28×35 cm do velkoformátového provedení -56×70 cm s označením Einheitsblatt a Großblatt a rovněž k tvorbě nových barevných listů Großblatt (v letech 1944–1945).

Na základě shromážděných kladů listů Karte des Deutschen Reiches bylo možné sestavit postupně jednotlivá vydání:

- Vydání A 1. Měditisk, hranice a velké vodstvo barevně.
- Vydání A 2. Černobílé.
- Vydání B. Tříbarevný měditisk (neustále udržovaný), pro Bavorsko: tříbarevný tiskový výstup.
- Vydání C. Tiskové výstupy černobílé. Všechny listy v bavorské části se objevily v pětibarevném tisku (barevné tiskové vydání).
- Vydání D. Großblatt (dříve Einheitsblatt), výstup D 1: publikovaný pouze černobíle, výstup D 2: listy v pětibarevném tisku zveřejněny – (tyto listy lze získat také jako černobílý tisk výstupu D 1).
- Vydání E. Publikován pouze vícebarevný tisk listů. (Zpracováno na základě bývalého polského materiálu.)
- Vydání F. Publikován jak černobílý, tak vícebarevný tisk listů (pro území Polska použit formát jak -28×35 cm, tak i -56×70 cm).

1. Mapa Německé říše (Karte des Deutschen Reiches, 1878–1942)

Na základě dohody mezi Pruskem, Saskem, Bavorskem a Württemberskem ze dne 4. 3. 1878 bylo přistoupeno k tvorbě jednotného celoněmeckého mapového díla v měřítku 1 : 100 000. Každá ze smluvních stran pracovala nezávisle na ostatních. Většina mapových listů byla vytvořena do roku 1904. Celkem bylo zpracováno podle kladu KDR 674 listů. Každý mapový list zobrazuje území o velikosti cca 30 minut

zeměpisné délky a 15 minut zeměpisné šířky (ve skutečnosti kolem 1 000 km²). Střední (průměrná) velikost mapového pole je 28×35 cm (výška krát šířka). Vnější rám mapy má rozměr 29,5×36,8 cm a celý mapový list 38,3×48 cm.

Mapy byly ručně vyryty do mědi, což bylo pracné a drahé. Byla použita polyedrická projekce. Základním (nultým) poledníkem byl Ferro (Hierro, nejzápadnější ostrov Kanárského souostroví, cca 17°40' západně od Greenwiche), později se přešlo na poledník greenwichský. Od roku 1879 byl výškový systém vztážen k Normalhöhenpunkt 1879 (NHP 1879) fixovanému na berlínské hvězdárně (37,0 m nad hladinou moře v Amsterdamu, který byl jako výchozí výškový bod s hodnotou 0 m n. m.). NHP 1879 byl v roce 1912 nahrazen Deutsche Haupthöhennetz 1912 (DHHN12), tj. výškovým systémem vztáženým k Normalhöhenpunkt 1912 (NHP 1912), který za počáteční výškový bod upřednostnil místo u Hoppegarten (Müncheberg).

První tisky map měly černobílé znaky, kromě vodstva (modře) a hranic německé říše (zelená). Mapy byly číslovány jednotně, a to vzestupně od čísla 1. V roce 1917 Nejvyšší vojenská správa v Německu zavedla souřadnicový systém Gaussův-Krügerův, který byl do map dotištěn. Terén byl znázorněn sklonovými šrafami a vrstevnicemi po 50 m. Mapový soubor byl dokončen v roce 1929, ale aktualizováno bylo jen několik listů map. Zjišťovat z map přesné výšky a interpretovat terén se ukázalo jako velmi náročné. Proto byly sklonové šrafy v roce 1922 na žádost Dozorového orgánu (Beirat für das Vermessungswesen) důsledně nahrazeny vrstevnicemi.

Vlevo nad mapovým rámem se nachází označení Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000 (1-cm-Karte) a vpravo nahoře nad mapovým rámem název (např. 1 Nimmerstadt). Legenda vpravo od mapového pole u vydání z 30. a 40. let dvacátého století uvádí z liniových prvků říšské, zemské a další hranice např. vojenských prostorů. U komunikací došlo k rozdělení podle funkčnosti a kvality povrchu – železnice, autostrády, komunikace, ulice, polní cesty a cesty pro pěší. Podrobně jsou plošnými znaky v mapě rozlišeny listnaté, jehličnaté a smíšené lesy a lesy s podrostem, louky suché i zamokřené, rašeliniště, sady, zahrady, chmelnice, vinice a parky.

Legenda uvádí řadu samostatných znaků pro kostely, kaple, technické stavby (mlýny), chaty, rozhledny, zříceniny, tvrze a antropogenní těžební tvary (lomy na kámen, hlinišť, pískovny). Budovy, továrny a další průmyslové stavby jsou doplněné o zkratky (např. nádraží – Bahnhof-Bhf., Bf.). Zdařilé jsou znaky pro domy, které jsou zobrazeny jako černé bloky, pravouhlé nebo tvarované shodně s půdorysem budovy.

Vpravo dole pod legendou je uveden souřadnicový systém a návod na čtení mapy, uprostřed pod mapovým polem je číselné a grafické měřítko a údaje o vydavateli.

Vlevo pod mapovým rámem je načrt administrativního rozdělení, názvy zemských (Landkreis) a městských (Stadtkreis) administrativních jednotek.

Mapy tisklo několik vydavatelů „R. Eisenschmidt, Verlags Buchhandlung“. Klíčovými organizacemi při vydání map typu vydání A1 a A2 byly topografický úřad Království saské-

ho (topogr. Bureau des Königl. Sächs) a královského pruského generálního štábu (Kgl. Preuss. GeneralStab.).

Mezi vnitřním a vnějším rámem mapy jsou uvedeny číselné hodnoty zeměpisných souřadnic a uprostřed každé ze stran mapového rámu je uvedeno číslo a název sousedícího mapového listu a slovní popis, kam vede komunikace, železnice, popř. popis pohoří, vodstva.

Původní trojbarevné mapy Karte des Deutschen Reiches (1–674) byly vydávány z území Německa do roku 1942 většinou jako černobílé. Z okupovaných polských území byly tištěny černobílé jako jedna čtvrtina listu Großblatt (např. 412 SO Krynica) a/nebo vícebarevné Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000 Ausgabe E (např. 50/27 Cieszyn – 1940).

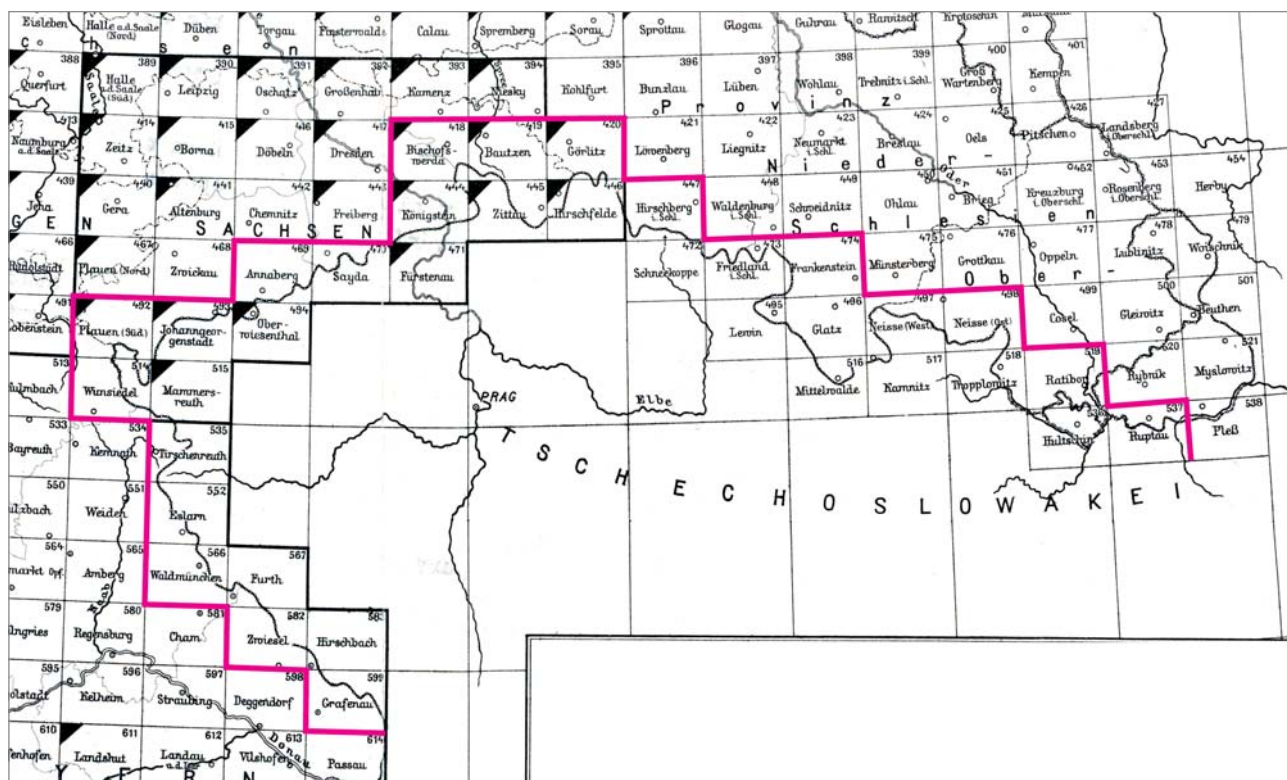
Z vydání A1 má přesahy do České republiky 32 mapových listů vyznačených v obr. 1 a uvedených v tab. 1.

2. Říšská mapa s označením Einheitsblatt (1921–1940)

Společným soutiskem 4 mapových listů aktualizovaných map Německé říše (Karte des Deutschen Reiches 1 : 100 000) vznikly velkoformátové listy označované jako Einheitsblatt. Ty mohly být poskládány a vlepeny do složky formátu ~22,3×13,4 cm s hlavním nápisem Reichskarte, označením Einheitsblatt, číslem mapového listu, informací o barevném provedení, měřítku, kdo mapu vydal a na zadní straně s nabídkou hlavních měřítkových sad k prodeji. Zhotoveno bylo 160 map, většinou v černobílém, ve výrazně menším počtu pak v dvoubarevném nebo pětibarevném provedení. Distribuovány byly jako složené a na jejich přebalu se nacházela

německá orlice bez svastiky, která byla používána až od roku 1936. V daném souboru se začaly ve 30. letech používat také mapy cizích topografických služeb, především pak v pohraničních oblastech jak na západě a jihozápadě (např. belgické, lucemburské, francouzské, švýcarské), tak na východě Německé říše (např. polské, litevské, lotyšské). Originální mapy byly upravovány do jednotného měřítko 1 : 100 000. Einheitsblatt Nr. 129c Rethel (vydání 1939) je vytvořen z podkladů zcela jiných topografických služeb.

Název mapového listu Einheitsblatt je umístěn vpravo nahoře nad mapovým rámem a vznikl většinou složením názvů map Německé říše. Názvy se pak měnily podle expanze Německa (např. list 127, viz níže v textu). U zahraničních území nese mapa název největšího sídla v němčině. Mapy u západních a jihozápadních hranic Německa s označením Einheitsblatt měly nad mapovým rámem informaci, že se jedná o zvláštní vydání – Sonderausgabe!, a využívat se měly pouze pro služební potřebu (Nur für Dienstgebrauch!). Jedno číslo bylo použito pro více listů a odlišeno malým písmenem, např. 151a Freiburg im Breisgau (1937), 151b Lörrach-Waldshut (1936), 151c Belfort-Altkirch (9.1939), 151d Épinal (1939). V pravém okraji mapové plochy je umístěna legenda a pod ní návod na čtení souřadnic. Pod mapovým rámem uprostřed je umístěno číselné a grafické měřítko, postupně od středu vlevo je uvedeno administrativní členění s názvy administrativních jednotek a informace o soutisku čtyř původních německých map 1 : 100 000. Pod informací o soutisku je náčrtek čtyř mapových listů s názvy, číselným označením a rokem poslední aktualizace. Mapové pole má plochu ~56×70 cm a vnější mapový rám má rozměry ~57,4×72,9 cm, ale i více.

Obr. 1 Klad Karte des Deutschen Reiches – vydání A, listy původní mapové sady KDR. Vyznačeny jsou mapové listy s přesahy na území nynější ČR (zdroj: mapová sbírka autorů)

Tab. 1 Mapy Německé říše (Karte des Deutschen Reiches), vydání (Ausgabe) A1 (zdroj: ÚAZK, 2014a; mapová sbírka autorů)

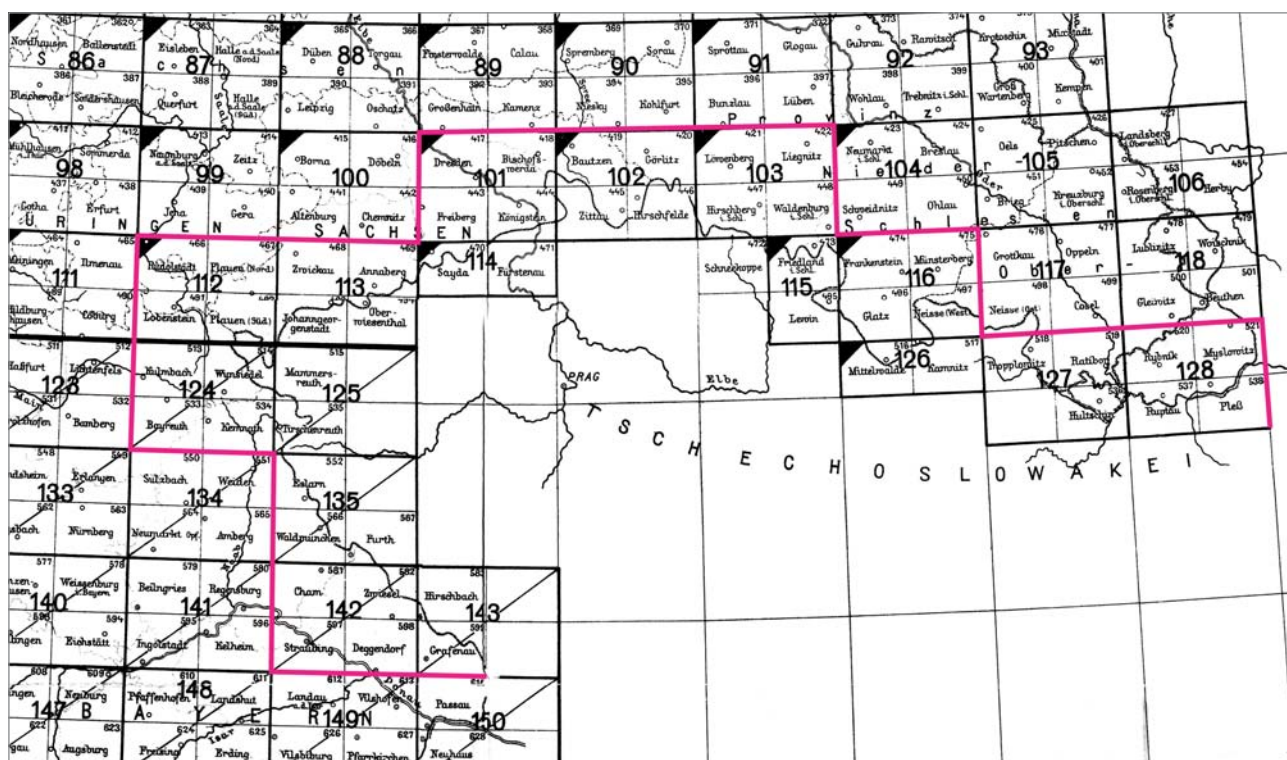
Číslo	Název	Zpracováno	Vydání A1 trojbarevné	Vydání a/nebo C čb
418	Bischofswerda	1880	1893	1909,20,25,30,39,41
419	Bautzen	1880	1892	1909,18,30,35,40
420	Görlitz	1893	1893	1908,37,39
444	Königstein (Pirna)	1880	1892	1909,21,30,34,39,40
445	Zittau	1880	1891	1906,18,25,26,31,34,36,39,40
446	Hirschfelde (Reichenberg)	1890	1891	1908,10,12,22,30,40
447	Hirschberg i Schles. (+472)	1889	1893	1922,30,39,40
469	Annaberg	1880	1893	1919,30,34
470	Sayda (Teplitz-Schönau)	1882	1892	1914,30,36,40
471	Fürstenu (Aussig)		1898	1909,21,25,30,39,40
472	Schneekoppe (viz. 447)			
473	Friedland i Schl.	1888	1893	1907,18,19,25,30,37,39,40
474	Frankenstein	1885		1937,
492	Plauen (Süd)	1882	1893	1919,23,25,32,34,36,39,40
493	Johanngeorgenstadt	1881	1893	1914,21,30,42
494	Oberwiesenthal	1881	1899	1925,32,37,40,42
495	Hummelstadt (Lewin)	1890	1893	1919,37,38,40
496	Glatz	1892	1893	1919,30,37,39,40
497	Neisse (West)	1885	1893	1916,30,33,37,40
498	Neustadt i Schl. (Neisse Ost)	1886	1893	1907,25,30,36,38,39
514	Wunsiedel (Selb)	?	1895	1923,28,32,36
515	Mammersreuth (Eger)	1898	1898	1914,21,25,32,39
516	Mittelwalde	1890	1893	1906,1937,39
517	Kamnitz	1865	1893	1914,21,37,40
518	Tropplowitz (Jägersdorf, Leobschütz)	1886	1893	1914,30,39,40
535	Tirschenreuth	1885	1893	1935,39
536	Hultschin	1885	1893	1902,12,19,26,28,39,40
552	Eslarn	1888	1893	1934,40
566	Waldmünchen	1889	1893	1940
567	Furth	1889	1893	1916,36
582	Zwiesel	1891	1893	1913,28,35,40
583	Hirschbach	1892	1893	1925

Českou republiku pokrývalo 13 říšských map Einheitsblatt (viz obr. 2), z nichž dva mapové listy jsou polovinou předpokládaných rozměrů, nebo jejich obsah není zcela vyplněn. Názvy, označení, barevné provedení a rok tisku vydání D je v tab. 2.

Britsko-americké spojenecké velení prostřednictvím Válečného úřadu (War Office) vydalo v průběhu druhé světové války sadu německých map (Germany 1 : 100 000 series) pod číslem 4081. Většinou se jedná již o říšské mapy Einheitsblatt (pro pohraniční území bývalého Československa např. list 126 Mittelwalde-Kamnitz, tisk 1943).

3. Říšská mapa s označením Großblatt (1936–1945)

Na říšské mapy Einheitsblatt v mnoha případech navazovala vydání map Großblatt včetně číselného označování mapových listů. Variabilita vydání map Großblatt byla dána jejich využitím jak v civilní, tak ve vojenské sféře. Vydavatelem byl kromě Říšského zeměměřického úřadu (Reichsamt für Landesaufnahme, Berlin) také Generální štáb německé branné moci (OKH Chef des Kriegs- Karten- und Vermessungswesens) a jeho složky (např. mot. 492). Na území ČR zpracoval a vydal minimálně jeden list map Großblatt i Zeměpisný ústav Ministerstva vnitra Protektorátu Čechy a Morava v Praze (viz Großblatt 403 Prag-Kolin-Beneschau-Kuttenberg).

Obr. 2 Klad Karte des Deutschen Reiches – vydání D, listy mapové sady Einheitsblatt. Vyznačeny jsou mapové listy s přesahy na území nynější ČR. (zdroj: mapová sbírka autorů)

V Německem obsazených územích tvořily získané mapové podklady tamních vojenských topografických služeb rozmanité měřítkové mapové soubory. Ty byly s označením Sonderausgabe vydány v předstihu před vojenskými operacemi (např. před obsazením Polska, skandinávských zemí, států Beneluxu, Francie včetně plánu na invazi do Anglie, Walesu a Skotska). Patří k nim vydávání Karte des Deutschen Reiches – Großblatt nebo i Grossblatt – s označením vydání (Ausgabe) F. Po přesunu bojových operací v roce 1944 k východním hranicím Německa

byly vydávány mapové listy Großblatt s označením Vojenské vydání (Truppenausgabe). Vojenská vydání Großblatt z území Německa, Slovenska nebo Maďarska měla uprostřed nahoře nad mapovým rámem označení Deutsche Heereskarte.

Pro území Německa byla používána většinou černobílá vydání (vročení 1938–1945), ale existovaly mapové listy i v tří až pětibarevném provedení nebo v roce 1945 zcela nově zpracované barevné mapové listy, např. Großblatt 403 Prag.

Tab. 2 Karte des Deutschen Reiches, mapová sada Einheitsblatt, barevnost a roky vydání mapových listů zjištěných v archivech a na webových prohlížečích (zdroj: ÚAZK, 2014b; mapová sbírka autorů)

Číslo	Název	Barevnost	Rok tisku
101	Umgebung Dresden	čb	1933,37
102	Bautzen-Görlitz-Zittau	čb	1933
103	Liegnitz-Hirschberg-Reisegebirge	5b	1932,36
112	Rudolstadt-Hof-Plauen	čb	1924,35
113	Zwickau	čb.	1923,34,36
114	Sayda-Teplitz-Aussig	5barevné/čb.	1933
115	Friedland i Schl. / Friedland i Schl.-Lewin	5barevné/čb.	1930,32
116	Glatz-Münsterberg / Glatz-Münsterberg	5barevné/čb.	1935,36
125	Umgebung von Mammersreuth, Tirschreutich / Marienbad-Karlsbad)	čb.	nezjištěno
126	Mittelwalde-Kamnitz / Mittelwalde-Kamnitz	5barevné/čb.	1930,32
127	Troppowitz-Ratibor-Hultschin / Ratibor / Leobschütz-Ratibor-Hultschin	5barevné/čb.	1921,33,36
135	Eslarn-Bischofteinitz-Waldmünchen-Furth im Wald	5barevné	1934
142	Cham-Zwiesel-Straubing-Deggendorf	5barevné	1936
143	Hirschbach-Grafenau	5barevné/čb.	1927,36

Mapové pole listů Großblatt má plochu ~55,8×71,3 cm a vnější mapový rám má rozměry ~57,4×72,9 cm. Rozměry mapových listů byly rozmanité a byly odvislé nejen od toho, kdo je tvořil, ale taky v jaké fázi války byly vydány (~67,1×84,5 cm a více). Většinou nahoře nad mapovým rámem bylo uspořádání zleva doprava následující: od horního rohu rámu směrem ke středu je Deutsches Reich 1:100 000, uprostřed informace o vojenském vydání (Deutsche Heereskarte, pod ním o řádek níže Nur für die Öffentlichkeit bestimmt!), pořadí vydání (např. Ausgabe 1 nebo Ausgabe Nr. 3), zcela vpravo mapová sada a číslo mapového listu (např. Großblatt Nr. 402 a o řádek níže slovní označení mapového listu, např. Rakonitz). Vpravo od mapového rámu je umístěna legenda, pod ní informace ke čtení souřadnic. Pod mapovým rámem uprostřed je číselná a grafická měřítko a pod ním vydavatel mapy, Generální štáb německých branných sil. Dole, vlevo od středu, se nachází informace o soutisku čtyř německých map, úplně vlevo dole administrativní členění s názvy administrativních jednotek. Vpravo od středu je pod mapovým polem informace o deklinaci a umístění dalších kladů, a to 1 : 25 000 nové Topographische Karte, původní mapy 1 : 100 000 a mapy 1 : 200 000. U části map pod mapovým polem je popsán také zdrojový mapový materiál. Dále pak, která část mapového pole byla opravena na základě např. leteckých snímků, náčrt politických hranic včetně popisu jednotlivých zemí, provincií a žup, krajů či okresů.

Ballenbezeichnung	
Ed 100	Großblatt 403
DHG	Ausgabe 1

Obr. 3 Označování vojenských vydání (podle nařízení z 28. 10. 1943, viz OKH [1944b]) mapová sada Großblatt – levý horní obdélník Ed100 znamená Evropa, Německo měřítko 1 : 100 000, pravý horní obdélník Großblatt 403 znamená vydání Karte des Deutschen Reiches sada Großblatt a číslo mapového listu 403, levý dolní rámeček se zkratkou DHG (Deutsches Heeresgitter), Ausgabe 1 znamená 1. vydání mapového listu dané sady (zdroj: mapová sbírka autorů)

Vpravo dole je pak umístění mapy ve vztahu k okolním mapovým listům Großblatt. V pravém dolním rohu se objevuje informace v rámečku (obr. 3): kód mapové sady Ed 100 – označení listu Großblatt 126 – souřadnicový systém DRG, DHG Postdam, angeris., HMN – kód tiskárny, např. D 416

Obr. 4 Karte des Deutschen Reiches, mapová sada Großblatt – výřez z listu 403 Prag – 1. vydání z IV. 1945 (zdroj: mapová sbírka autorů)

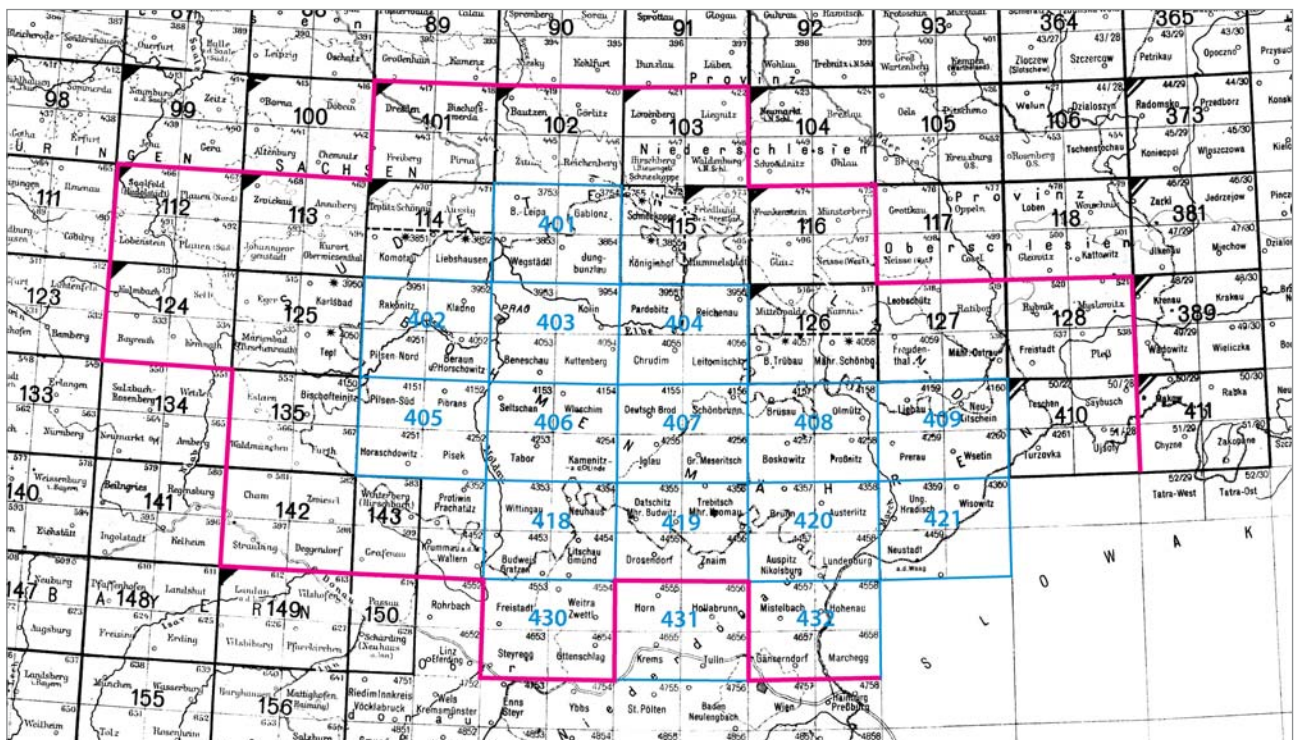
Tab. 3 Karte des Deutschen Reiches, mapová sada Großblatt, z území ČR zjištěná z archivních materiálů a internetových zdrojů (zdroj: ÚAZK, 2014c; mapywig.org; mapová sbírka autorů)

Číslo	Název	První a následující tisk/ čb nebo barevný	Měsíc a rok posledního tisku/ čb nebo barevný	Poslední vydání vydal
101	Umgebung von Dresden	1941/čb	I.1945/čb	DH (D 46)
102	Bautzen-Görlitz-Zittau	1938,41/čb	IV.1942/čb	(D 2500/33)
103	Liegnitz	1.1938,40/čb		
112	Paluen / Rudolstadt-Hof-Plauen	1.1938/čb,1941/čb		
113	Zwickau		1945/čb	DH
114	Obernhau / Teplitz-Schonau-Aussig-Saaz- -Raudnitz	1938/čb, 1939,41/čb	1943/čb	
115	Schneekoppe-Friedland (Bez. Breslau)-Kö- niginhof-Hummelstadt	1938,41,42, 43/čb	I.1945/čb	DH (D416)
116	Glatz-Münsterberg / Niese	1938,41/čb.,39/čb	I.1945/bar.	DH
125	Marienbad-Karlsbad	1939,41/čb	II.45/čb	DH Ausg.3, (D416)
126	Mittelwalde-Kamnitz- Böh. Trübau- -Mähr. Schönberg	1938,39,41/ čb	III.1945/bar.	DH Ausg.3, (D416)
127	Ratibor / Leobschütz-Ratibor-Freu- denthal-Hultschin	2.1938,12.1938, 3.39, čb, 1939,V.42/čb	III.1945/bar.	DH mot 604
128	Groß Rauden / Rybnik-Freistadt-Pleß	1939,IV.42/čb, IX.43,- VIII.44/čb	XI.1944, II.1945/ bar.	DH (D416) mot. 492
135	Eslarn-Bischofteinitz-Waldmünchen-Furth im Wald	?	X.1943/čb	(D 2500)
142	Cham-Zwiesel-Straubing-Deggendorf	?	1941/čb	
143	Grafenau, Hirschbach-Grafenau	1.1938/čb	Ausg. 1943/bar.	
401	Jungbunzlau		X.1944/čb	
402	Rakonitz		II.45/bar.	DH (D416)
403	Prag-Kolin-Beneschau-Kuttenberg, Prag (Praha), Prag	1941, 1944/čb	IV.45/bar.	DH (D416) /mot.492
404	Pardubitz		I.45/bar.	DH (D403)
405	Pilsen		IV.45/bar.	DH mot. 532
406	Tabor		III.45/bar.	DH mot. 532
407	Iglau		I.45/bar.	DH (D403)
408	Olmütz		IV.45/bar.	DH (D416)/ mot. 492
409	Neu Titschein / Mähr. Weißkirchen	VII.1939, VI.44/čb	IV.45/bar.	D2500/86/ DH mot. 532
410	Teschen / Cieszin	3.39/čb, IX.43 bar.	I.45/bar.	D2500/ DH (D416)
418	Budweis		II.45	DH (D416)
419	Znaím		II.45	DH (D416)
420	Brünn		I.45/bar.	DH (D416)
421	Zlin		I.45	DH (D416)
430	Freistadt		IV.45/bar.	DH mot. 532
431	Tulln		IV.45/bar.	DH mot. 532
432	Mistelbach		XII.44/bar.	DH (D416)

– informace o vydání (Ausg. Nr. 3) a datum vydání III.45. U některých map byla dotištěna Heeresmeldenetz (HMN).

Podle zkušeností z východní fronty, kde byly aktualizace prováděny podle leteckého snímkování, bylo přistoupeno k opravám mapových listů Großblatt (např. list 403) na základě porovnaných snímků (Luftbilder).

U Říšských map 1 : 100 000 s označením Großblatt se dochovala část listů ve variantě černobílé i barevné s čísly 300 a vyššími, a to z obsazených území Litvy, Lotyšska a Generálního gouvèrnementu, dále od čísla 400 jsou mapové listy číslovány především z území Protektorátu Čechy a Morava, Slovenska, jižní hranice Generálního gouvèrnementu, Maďarského království, Alpské a dunajské říšské župy.

Obr. 5 Klad Karte des Deutschen Reiches – vydání F, listy mapové sady Großblatt. Vyznačeny jsou mapové listy pokrývající území nynější ČR. Mapové listy Großblatt z území ČR mají vloženo číselné označení modrou barvou, protože podkladový klad listů toto označení neobsahoval (zdroj: ÚAZK, 2014d, sign. D2/54)

Mapy Großblatt byly vytvářeny několika pořizovateli. Podle toho můžeme najít označení Großblatt a číslo a název listu buď vlevo nahoře nebo vpravo nahoře a v různé psaných formách (Deutsches Reich, Großdeutsches Reich, Böhmen u. Mähren). Obdobně jsou rozdílně podle zpracovatelů uváděna pořadová vydání (Ausgabe Nr. 1, Ausgabe 1).

Uspořádání znaků v legendě je rozdílné. Barevné Říšské mapy Großblatt mají vrstevnice hnědou barvou (po 100 m zdůrazněné – tučná linie, 20 m základní – tenká linie a 10 m doplňkové – přerušovaná linie). Říční síť a vodní plochy jsou modrou barvou, stejně tak popis vodních toků a vodních ploch. Lesy mají zelenou barvu a jsou znázorněny znaky (stromčkovou metodou) včetně průseků. Zastavěné plochy a bloky zástavby jsou znázorněny černou barvou. Komunikace mají barvu hnědočervenou. Obdobná barevná hnědočervená šrafa zvýrazňuje znaky pro říšskou, zemskou nebo protektorátní hranici. Bodové značky, komunikace (vyjma hlavních cest a autostrád), železnice a texty v mapovém poli jsou černé barvy (obr. 4).

Z území České republiky byly vydány listy Karte des Deutschen Reiches, mapová sada Großblatt, vyznačené v obr. 5 a uvedené v tab. 3.

DISKUZE A ZÁVĚR

Rešerše je poměrně náročná kvůli nedostatku dostupných publikovaných materiálů. Existují doprovodné informace k mapovým sbírkám, kde jsou souhrnně uvedeny podklady

k mapám Německé říše (Karte des Deutschen Reiches), zcela však absentují nebo jsou jen střípkovité informace především o Říšských mapách (Reichskarte) Großblatt. Při zpracování tohoto příspěvku byly důležitým vodítkem přehledy a skeny map uložené především na webovém prohlížeči mapywig.org. Autorům se mj. podařilo nalézt Říšské mapy 1 : 100 000 označované jako Großblatt, které nejsou vedeny v databázi českých archivů nebo v rámci zahraničních mapových sbírek. Jedná se o listy Großblatt 408 Olmütz a Großblatt 420 Brünn.

Z obsazených československých území zařazených do Německa, především z území Protektorátu Čechy a Morava, byly v letech 1944 a 1945 zcela přepracovány revidované speciální mapy 1 : 75 000 z roku 1944, které posloužily jako podklad k tvorbě barevné mapy 1 : 100 000 s označením Großblatt vydané vojenskými složkami (Deutsche Heereskarte). Celkem bylo vydáno 19 ks barevných mapových listů – Großblatt. Některé listy z Moravy a Čech se tiskly v posledních měsících druhé světové války. Výzkumy bylo zjištěno úplné pokrytí území nynější ČR Říšskými mapami (Reichskarte) 1 : 100 000 Großblatt.

Poděkování

Za pomoc při sestavování přehledů patří poděkování Ing. Egonu Schubertovi z VGHMÚř generála Josefa Churavého v Dobrušce. Článek vznikl na Katedře geografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v rámci řešení úkolu IGA_PřF_2014012 *Lidské chování a aktivity v geografickém prostředí: analýza a modelování organizace prostoru.*

LITERATURA

- Landkartenarchiv DE (2014): Karte des Deutschen Reiches (1878–1938) (on-line, cit. 2014-09-26). Dostupné z http://www.landkartenarchiv.de/deutschland_kartede-sdeutschenreiches.php.
- mapywig.org (2014): Archiwum Map Wojskowego Instytutu Geograficznego 1919–1939 (on-line, cit. 2014-10-01). Dostupné z <http://www.mapywig.org/>.
- OKH (1944a): Planheft Osteuropa, ehemals Polnischer Raum, Vom 26 Juli 1944. Oberkommando des Heeres, 81 p.
- OKH (1944b): Planheft Osteuropa, Baltischer Raum, Vom 14 Juni 1944. Oberkommando des Heeres, 105 p.
- Reichsluftfahrtministerium (1941): Bildliche Darstellung der Kartenzeichen in den amtlichen Deutschen Karten (Kartenfibel). Gotha, Justus Perthes, 30 p.
- Taylor, M.D. (1956): Foreign Maps (Department of the Army Technical Manual TM 5-248). Washington, D.C., US Department of the Army, 270 p.
- ÚAZK (2012): Ústřední archiv zeměměřictví a katastru (on-line, cit. 2014-09-17). Dostupné z <http://archivnimapy.cuzk.cz/>.
- ÚAZK (2014a): D2/21 Mapa Německé říše 1 : 100 000 (1880–1943) (on-line, cit. 2014-09-29). Dostupné z http://archivnimapy.cuzk.cz/ISAR/Data/Databaze/D2/D2_21.htm.
- ÚAZK (2014b): D2/23 Říšská mapa 1 : 100 000 Einheitsblatt (1921–1940) (on-line, cit. 2014-09-29). Dostupné z http://archivnimapy.cuzk.cz/ISAR/Data/Databaze/D2/D2_23.htm.
- ÚAZK (2014c): D2/24 Říšská mapa 1 : 100 000 Grossblatt (1936–1945) (on-line, cit. 2014-09-29). Dostupné z http://archivnimapy.cuzk.cz/ISAR/Data/Databaze/D2/D2_24.htm.
- ÚAZK (2014d): D2/54 Grafické přehledy postupu měřických a kartografických prací (1939–1945) (on-line, cit. 2014-09-29). Dostupné z http://archivnimapy.cuzk.cz/ISAR/Data/Ukazky/D2/D2_54.jpg.
- War Office (1944): Gazetteer of Germany. Map Series No. G.S.G.S. 4081. Scale 1/100,000. Compiled by C.I.U.

Rukopis doručen: 15. 9. 2014

Přijat po recenzi: 19. 10. 2014